

1 Koopjes

Hilversum, 13 januari

Met haar hand strijkt Terra langs de hangers met jurken en vesten die van klein naar groot naast elkaar aan de rekken hangen. Af en toe pakt ze er een uit om beter te bekijken.

Ze vindt het altijd heerlijk om even binnen te lopen bij haar favoriete winkels. Ze koopt niet eens altijd iets, maar gewoon kijken wat er hangt en snuffelen bij de accessoires maakt op vrijdagmiddag haar hoofd zo lekker leeg na een hele week school.

Hé, dit is een leuke jurk! Zal ze die toch gaan passen? Dan heeft ze alvast wat nieuws als haar moeder straks jarig is. Terra houdt de jurk voor zich en haar blik vliegt al vooruit naar het volgende rek. Er moet natuurlijk een vestje bij. Met een kritische blik checkt ze de hele winkel. Welk vestje combineert het beste?

Dan loopt ze langs stapels met jeans. Kijk nou, ze hebben donkerpaarse! Ze heeft helemaal geen broek nodig, maar deze kan ze toch echt niet laten liggen: zo'n kleur zie je niet vaak, en voor die prijs... Dat is toch geen geld?!

Op weg naar de pashokjes komt ze voorbij de t-shirtjes. Drie euro! Ze zoekt en haalt er een shirtje met stipjes uit. Perfect bij het nieuwe vest!

Ze neemt de tijd om te passen, rekent af, en daarna gaat ze toch ook nog even bij de kledingwinkels ernaast naar binnen voor ze naar huis fietst. Ook gaat ze de drogist in.

Met haar aankopen komt ze een kwartier later opgewekt thuis. In de schuur haalt ze de tasjes uit haar met bloemen versierde fietsmand en ze kijkt even naar de inhoud voor ze ermee naar binnen loopt. Ook ruikt ze aan de nieuwe stofjes, zo lekker vindt ze dat.

Binnen trekt ze haar muts en wanten uit en legt die in de kast in de gang. Terwijl ze haar jas aan de kapstok hangt, hoort ze stemmen uit de kamer komen. Dat is ook zo, haar tante is op bezoek. Gezellig!

‘Dag mam, dag Willemijn!’ Terra stapt de kamer in. ‘Lekker warm hier!’ Ze zet haar tasjes op de grond om Willemijn te kunnen begroeten.

‘Ha, die Terra!’ Ze krijgt een dikke knuffel van haar tante. ‘Oei, je hebt koude wangen! Hoe is het?’

‘Goed, ja, het is fris buiten.’ Terra kijkt haar aan. Ze is altijd blij Willemijn te zien. ‘Hoe is het met jou?’

‘Prima!’ Willemijn wijst op de tassen. ‘Ben je wezen shoppen?’

‘Ja, ik ben vroeg uit op vrijdag.’

Alle drie kijken ze naar de verzameling tasjes die midden in de kamer staan: twee van de Fourmark, een van K&H en een kleintje van de Datos.

‘Heb je nu alweer kleren gekocht?!’ zegt haar moeder. ‘Meid, je kast puilt uit!’

Terra heeft een antwoord klaar op haar lippen, maar zwijgt. Ze kijkt van haar moeder naar haar tante en ineens is de woonkamer vol met dingen die niet gezegd worden.

Haar moeder staat op. ‘Eerst maar een kopje thee.’

Stom, ze had die tassen in de gang moeten laten staan.

‘Laat eens zien wat je hebt gekocht,’ zegt Willemijn vriendelijk.

Een beetje aarzelend haalt Terra de broek tevoorschijn die zo mooi donkerpaars is, en daarna het roodbruine jurkje met driekwart mouw. Nu kan ze in ieder geval gaan showen.

‘Kijk, voor maar negen euro! Mooi, hè?’ Ze houdt het voor zich.

Willemijn neemt de stof van het jurkje tussen haar vingers en daarna raakt ze een van Terra’s rode lokken aan. ‘Wat een prachtige kleur! Past heel mooi bij je haar.’

Terra drukt het jurkje tegen zich aan. ‘Ik ben hier zo blij mee! Ik moest er alleen wel nieuwe panty’s bij kopen.’ Ze wijst naar het tasje van K&H.

Daar is haar moeder weer. Ze zet een kop thee voor Terra neer en schenkt Willemijn en zichzelf opnieuw in. ‘Is dat warm genoeg in de winter?’ vraagt ze met een blik op het jurkje.

Willemijn begint te lachen en geeft Terra een knipoog.

‘Ik heb er een vestje bij gekocht,’ zegt Terra. Ze pakt een ander tasje van de vloer. ‘Zes euro maar! Staat dat er niet mooi bij? En een shirtje voor als ik het vestje bij een broek draag. Voor drie euro!’

‘Ja, bij de Fourmark!’ Haar moeder spuugt die naam bijna uit.

‘Ja! Helemaal top dat er nu ook een bij ons is!’ Terra heeft geen zin om haar goede humeur te laten bederven door haar moeders afkeer van de Fourmark. Zij vindt het een gave winkel. Dat het nu maar een paar minuten fietsen is naar de nieuwe Fourmark in plaats van twintig minuten met de trein naar Amsterdam, is absoluut geweldig!

‘En ze hadden zulke leuke laarsjes, ook geen geld! Maar die heb ik niet gekocht.’ Ze moet ook maar even laten zien dat ze erin geslaagd is iets níét te kopen. Ze stopt haar kleren terug

in de tasjes en pakt thee en een koekje van de salontafel.

‘Je weet best dat ik niet wil dat je naar de Fourmark gaat,’ zegt haar moeder.

‘Maar het is zo lekker goedkoop!’

‘Daarom juist! Die kleren zijn té goedkoop. Als een jurkje negen euro kost, kan er onmogelijk een fatsoenlijk loon betaald zijn aan de mensen die het hebben gemaakt.’

‘Mam! Dat zeg jij altijd! Maar daar kan ik toch niks aan doen?’

‘Je kunt naar andere winkels gaan.’

‘Waar moet ik dan naartoe? Die winkels zijn zó duur! Ik heb nou eenmaal niet zo veel geld.’ Ze neemt een slok thee en gaat verder: ‘Als het hier in de winkels hangt, koop ik die kleren. Dan moeten ze het niet verkopen.’ Terra grist een tweede koekje van de schaal die op tafel staat.

‘Je hebt zelf ook je verantwoordelijkheid,’ zegt haar moeder.

‘Als ik kan kiezen tussen een broek voor twaalf of voor veertig euro, ga ik heus geen veertig euro betalen!’ Boos breekt ze het koekje in tweeën. ‘Twaalf euro is al best veel,’ zegt ze met volle mond.

‘Je koopt een broek en een jurkje terwijl er genoeg in je kast hangt,’ gaat haar moeder door. ‘Je kunt ook eerst bedenken of je het wel nodig hebt.’

‘Dat moet ik toch weten? Het is mijn geld, daar werk ik voor!’

‘Wat voor baantje heb je?’ vraagt Willemijn, die met een glimlach naar hun discussie heeft geluisterd.

‘Ik heb twee oppasgezinnen. En ik krijg kleedgeld nu ik vijftien ben.’

‘Leuk.’

Haar moeder legt een hand op de arm van haar zus. ‘Weet je wat Terra laatst presteerde? Ze had een prachtig shirtje aan naar een feest, en dat heeft ze daarna gewoon weggedaan!’

‘Ja! Ik ga toch niet tien keer in hetzelfde lopen?!’ Terra snuift diep. ‘Jeetje, mam! Ga even lekker ouwe koeien uit de sloot halen.’ Dit gaat nergens over, zeg. Haar moeder moet haar mond houden in plaats van dit allemaal door te kletsen aan Willemijn. ‘En Daniëlle was er anders heel blij mee.’ Aan Willemijn legt ze uit: ‘Dat is mijn buurmeisje. Ik geef haar wel vaker iets waar ik op uitgekeken ben.’ Dan wendt ze zich tot haar moeder: ‘Wees blij dat ik het niet in de kliko kieper zoals mijn vriendinnen doen.’

Ze staat op. ‘Ik ga mijn kleren passen.’

Boven, op haar kamer, schudt ze de tasje leeg en spreidt ze de nieuwe kledingstukken uit op haar bed. Peinzend kijkt ze een tijdje naar de jurk, het vest, het shirt en de broek. Alles past zo mooi bij elkaar! Haar moeder snapt het niet, kleren zijn gewoon haar passie. Ze vindt het superleuk om de rekken langs te gaan op zoek naar dat ene jurkje, of naar de laatste tip van de modevlogs die ze volgt, of om accessoires bij elkaar te zoeken. In de winkels kijken wat er hangt en dan vinden wat ze zoekt, liefst voor zo min mogelijk geld, dát is kicken!

Ze kan nooit eens met iets thuiskomen, en dat haar moeder dan enthousiast zegt: ‘Leuk, Terra, staat je mooi! Goed gevonden, zeg!’ Nee, ze vraagt: ‘Waar heb je het gekocht?’ En ze zeurt: ‘Je hebt het niet nodig.’

Ze stapt uit haar spijkerbroek en trekt haar fluffy vest uit, en past eerst de nieuwe broek met het shirtje en het donkere vestje, en daarna het jurkje. Ze heeft het nog maar net aan, als ze iemand op de deur van haar slaapkamer hoort kloppen.

‘Ja?’

Willemijn komt binnen. ‘Stoor ik?’ Ze knikt goedkeurend naar Terra’s spiegelbeeld. ‘Mooi! Staat je goed! Ik moet zeggen, je hebt wel smaak.’

Binnen in haar begint iets te gloeien. Ze mag haar tante heel erg graag. Willemijn is tien jaar jonger dan Terra’s moeder, en ze komt regelmatig langs, en ook alle feestdagen is ze hier. Ze is eigenlijk meer een soort grote zus. Een die niet zeurt over kleren. En met wie ze vorig jaar een lang weekend naar Parijs is geweest! Supertof!

Willemijn gaat zitten. ‘Wat een gezellige kamer heb je toch,’ zegt ze.

Terra kijkt om zich heen. Ze heeft deze grote kamer nog niet zo heel lang, pas een half jaar, vanaf het moment dat Timo het huis uit ging om te studeren in Groningen. Dat had ze geweldig gevonden: een kamer inrichten helemaal vanaf punt nul. Dagenlang had ze de prijs van verschillende soorten behang met vierkante meters verf vergeleken, op Marktplaats gespeurd naar een tweezitsbankje, en ze had allemaal leuke spulletjes bij Superdeals gekocht.

‘Je hebt mijn kamer toch wel vaker gezien,’ zegt ze nu tegen Willemijn terwijl ze naast haar op de bank gaat zitten.

‘Jawel, maar het valt me iedere keer weer op met hoeveel zorg jij je kleedt en met hoeveel liefde en aandacht je spulletjes verzamelt voor je kamer.’

Terra grijnst breed. ‘Ik wou dat mijn moeder dat ook eens zag.’

‘Ze bedoelt het goed,’ zegt Willemijn.

‘Dan is het wel vreemd,’ moppert Terra, ‘dat ze altijd wat op me aan te merken heeft.’

Nu grijnst Willemijn ook. ‘Daar is ze je moeder voor, ze hoopt je toch een beetje bij te sturen...’

‘Als jij een dochter had gehad, zat je haar dan zo ook op de nek?’

‘Ja, reken maar! Ze kwam de Fourmark niet in!’

‘En hoe had je dat dan gedaan?’

‘Ik had een speciale bewaker in dienst genomen om haar tegen te houden.’

Ze lachen allebei. Daarna wordt het gezicht van Willemijn ernstig. ‘Maar ik heb geen dochter. En ik heb wel een nichtje. En alles wat ze doet, raakt me.’

Nee hè?! Begint zij nou ook? De verontwaardiging wil al naar buiten spuiten als de inhoud van een fles frisdrank die geschud is voor het openmaken, maar Willemijn zegt snel: ‘Wacht even voor je commentaar hebt. Ik heb net iets bedacht. Het is misschien een wild plan, maar...’ Willemijn glimlacht geheimzinnig. ‘Je weet toch dat ik voor Mondiaal FNV werk?’

Terra knippert even met haar ogen. Ja, dat weet ze, en ook dat Willemijn regelmatig op reis moet om te praten met vakbonden in andere landen.

‘Wij vinden,’ gaat Willemijn verder, ‘dat iedereen in de wereld recht heeft op goed en veilig werk met een loon waar je van kunt leven. Wij steunen vakbonden in het buitenland en helpen ze op te komen voor de arbeiders. Nou ga ik binnenkort naar India en ineens dacht ik... Misschien vind je het iets om mee te gaan? Je kunt wat van India zien, en... Ik kan je laten zien waar en door wie de kleding gemaakt wordt die hier in de winkel hangt. Zou je dat willen?’

Terra voelt hoe haar mond openvalt, en haar ogen worden groot. Met een klap sluit ze haar kaken en licht duizelig raapt ze de nieuwe broek van de vloer die op de grond is blijven liggen nadat ze hem uit heeft getrokken. Ze komt overeind

en kijkt haar tante aan. ‘Mee naar India?’

‘Ja. We zijn al eens samen op stap geweest en dat was erg gezellig. Dit wordt wel een beetje anders natuurlijk, maar...’

‘Wanneer?’

‘Kijk eens in je agenda wanneer jij voorjaarsvakantie hebt? Ik heb nog geen vertrekdatum vastgesteld. Wat is het vandaag? De dertiende? Dan is er genoeg tijd om dingen te regelen.’

‘En wat gaan we daar dan doen?’ Terra kijkt intussen op haar telefoon voor de vakantiedata.

‘Ik praat veel met mensen en we bezoeken bedrijven, maar ik kan mijn programma wel wat aanpassen. We kunnen zeker ook wat van het land zien.’

‘En als jij werkt, wat doe ik dan?’

‘Je kunt mee. Ik wil meer weten over de vrouwen en meisjes die in de kledingindustrie werken.’

‘Meisjes?’

‘In India werken meisjes van jouw leeftijd. Zelfs kinderen werken er.’

‘Echt?’

Willemijn knikt.

‘En hoelang gaan we dan?’

‘Ik denk iets langer dan een week.’

‘Ik heb maar een week vakantie.’

‘Daar valt wel een mouw aan te passen.’

‘En vindt mama dat goed, denk je? En papa?’

‘Ik wil eerst weten wat jij ervan vindt. Wil je mee?’

‘Eh... ja!’

Wauw! Naar India! Ze omhelst haar tante. Het is super, nee, het is prijsloterij-achtig wat Willemijn hier voorstelt, echt absoluut top! Goh, ze had totaal niet verwacht dat zo iets

op zomaar een saaie winterdag in haar leven kon gebeuren!

Ze zitten nog een tijdje op het bankje van Terra te praten, tot Willemijn zegt: 'Zullen we het dan maar aan je ouders voorleggen?'

2 Een bloesje op het vuur

Tamil Nadu, India, 13 januari

Hun stapel hout is net zo groot als die van de buren. Indira stoot haar zusje Parvati aan en knikt ernaar. ‘Dat hebben we goed gedaan!’

Parvati haalt verlegen de schouders op, terwijl ze haar vlecht om haar vinger draait, maar intussen glimt ze van trots. Het hout dat ze hebben verzameld ligt op het erfje voor hun huis, het middelste van een rijtje van drie onder de neemboom¹. ‘Jij had op tijd bedacht om de koeienpoep te verzamelen en te drogen. Daardoor brandt ons vuur straks het beste van het dorp!’

Indira slaat even haar arm om haar tengere zusje en drukt haar tegen zich aan. Ze heeft haar al lang niet meer zo blij gezien. Parvati is pas tien, vijf jaar jonger dan zichzelf, maar ze maakt zich zorgen als een volwassene.

De sterren in de hemel boven de palmbomen rond het dorp vervagen langzaam in de lichter wordende hemel. Indira houdt van dit moment van de dag, als alles nog nieuw en fris lijkt: de pastelkleurige muren van de huizen, de kleine schuurtjes van gevlochten palmladeren en zelfs de rode, aangestampte aarde van de weg.

¹ Tropische boom waaruit neemolie wordt gewonnen. Er wordt gezegd dat de boom medicinale kwaliteiten heeft. De takken worden als natuurlijke tandenborstels gebruikt.

Ama² komt naar buiten in een oude, donkergroene sari³ en duwt Ravi voor zich uit. ‘Het vuur moet aan voordat de zon opkomt!’

Ravi geeuwt en rekt zich uit, waarbij hij zijn magere armen hoog in de lucht slingert. Het lijkt wel of haar grote broer altijd meer slaap nodig heeft dan Indira zelf. Misschien omdat hij zo enorm gegroeid is het afgelopen jaar.

De buurman steekt als eerste zijn houtstapel aan, terwijl zijn zoontje op zijn trommel begint te slaan. Het knettert, omdat de takken nog vochtig zijn.

‘Kalai vannakam⁴.’ Ravi vouwt zijn handen samen en groet de buurman beleefd. Hij is dus niet vergeten wat ama gisteren tegen hem gezegd heeft: dat hij meer zijn best moet doen om de mensen in het dorp te vriend te houden in deze moeilijke tijden. De buurman groet hem terug en maakt een uitnodigend gebaar naar Ravi. Die houdt een takje in de voorzichtige vlammen die rond de dode stukken hout lekken. Zodra het brandt, loopt hij ermee naar hun eigen houtstapel en steekt het erin. Het duurt even, maar dan vonkt het en Parvati knijpt Indira in haar arm. ‘Kijk nou!’

Overall in het dorp klinken nu de trommels en het knappen van het vuur, terwijl de lucht doordrongen raakt met de geur van rook. Heel even vlamt in Indira de vrolijke spanning op die ze vorig jaar rond deze tijd voelde. Boghi Pongal is begonnen, de voorbereiding op het oogstfeest Pongal dat drie dagen zal duren.

Ravi heeft zijn trommel gepakt en is in kleermakerszit bij

2 Moeder

3 Traditioneel kledingstuk, lap stof van 5 tot 7 meter die vrouwen om zich heen slaan.

4 Goedemorgen

het Boghi-vuur gaan zitten. Zijn zwarte haar piekt over zijn oren, zijn donkerrode broek kleurt bij de aangestampde aarde en zijn tenen wiebelen mee op de maat. Zijn handen doen wat ze moeten doen, maar Indira ziet in haar broers zwarte ogen haar eigen verdriet weerspiegeld en haar hart krimpt ineen. Dit feest hoort een familiefeest te zijn, maar ze zijn niet compleet. Apa⁵ is er voor het eerst niet bij. Vorig jaar was hij degenen die het vuur aanstak. Zou hij nu ook aan hen denken?

Indira voelt de tranen in haar ogen prikken, maar dan geeft Parvati haar een duwtje. ‘Je moet ama helpen!’

Dat is waar ook. Indira is even vergeten dat hun oudste zus Angeli vandaag haar aanstaande schoonfamilie helpt. Ze is gisteren vertrokken naar hun dorp, iets verderop. Als het goed is, komt ze vanmiddag weer terug. Dit zal haar laatste Pongal thuis zijn.

‘Luister, we hebben nog een beetje rijst over van gisteren,’ zegt ama zacht, als Indira naast haar staat. ‘Wil je dat opbakken voor het ontbijt? Anders hebben we morgen geen rijst genoeg voor Surya Pongal.’ Op de tweede dag van het oogstfeest moet er namelijk rijst gekookt worden ter ere van de zonnegod. Ama duwt haar de kom met rijst en de pan in handen. ‘Parvati helpt je wel om het kookvuur aan te maken.’

Indira draait zich om zonder iets te zeggen. Het is raar dat ze morgen met hun laatste rijst Surya, de zon, moeten danken voor de oogst terwijl die van hen mislukt is. Maar ama heeft gelijk. Het is verstandig om het wel te doen. Je kunt de goden maar beter te vriend houden.

Tegenover hun huis is een gemeenschappelijk vuurplaatsje, dat ze met vier huizen delen. Er zijn vier holtes in een vier-

5 Vader

kant betonnen blok, waarin je een vuurtje kunt stoken. Ze is de eerste, de buren staan nog bij hun Boghi-vuurtjes te praten.

‘Ik heb al hout!’ Parvati komt achter haar aan met wat droge takken. Ze hurkt naast Indira en schuift de stokken in een van de vuurholtes. Dan rent ze terug om een paar gloeiende kooltjes te halen uit hun brandende Boghi-vuur.

Indira tilt de stokken op, zodat Parvati de kooltjes eronder kan laten vallen. Daarna blaast ze het vuur aan. ‘Ga jij maar vast bananenbladeren voor ons snijden,’ zegt ze. Parvati is al weg voordat ze uitgesproken is. Indira kijkt haar na. Door het haar strak te vlechten houdt Parvati de lichte krul in bedwang, net zoals Indira dat zelf doet. De kurta⁶ die Parvati draagt is van Indira geweest en is te groot. Gelukkig zie je daardoor minder hoe versleten haar churidar⁷ is.

Haar zusje doet zo haar best om voor iedereen het verdriet weg te nemen, maar hoe is het voor haarzelf? Ze is de jongste van drie dochters. Apa heeft hun gezin diep in de schulden gestoken voor de bruidsschat van de zeventienjarige Angeli. Het huwelijk dat zij straks aangaat, is haar enige kans op een goede toekomst. Indira wil er liever niet aan denken hoe dat over een jaar of twee voor haarzelf moet, als zij zo oud is. Maar voordat Parvati ooit een bruidsschat krijgt, is er een wonder nodig en dat weet haar zusje zelf ook.

Met zijn vieren eten ze even later zwijgend onder het afdak voor de voordeur, de kleine porties gebakken rijst lijken te verdwalen op de groen glanzende bananenbladeren. Hoelang zal deze armoe nog duren? Vlak nadat apa vertrokken was, ontdekte ama dat hij een foto van zichzelf had achtergelaten

6 Knielange bloes met zijspalten.

7 Een lange, strakke broek, een soort legging.

met honderd roepie⁸ eraan vastgemaakt. Volgens het bijgeloof zal dat rijkdom over hun gezin brengen, maar Indira heeft er nog niets van gemerkt en hij is al weken weg.

‘Kom, Indira,’ zegt ama. ‘Wij gaan het huis schoonmaken voor Surya Pongal morgen!’ Haar stem klinkt geforceerd opgewekt en ze praat een beetje te hard. De burens moeten horen dat Boghi bij hen net als anders verloopt. Denkt ama nou echt dat zij niet in de gaten hebben wat er aan de hand is?

Een voor een draagt Indira hun bezittingen naar buiten. De waterkannen zet ze direct om de hoek van de deur, zodat ze die makkelijk kan pakken als ze straks water moet halen. De pannen en de keukenspullen stapelt ze ernaast, in de grote plastic wasbak. Ama controleert eerst alle blikken, of er niets in zit wat weg kan. Alle oude rommel moet verbrand worden vandaag, maar dan moet je die wel hebben. ‘Nee, dit is nog goed!’ zegt ama bij elk blik. Natuurlijk. Indira haalt bijna onmerkbaar haar schouders op. Ze hebben bijna niets meer. De tijden dat meel of kruiden te oud waren om op te eten, zijn voorbij.

Hun kleding bewaren ze in grote plastic emmers die afgesloten kunnen worden, zodat er geen ongedierte bij kan. Ama opent de eerste. Het is die met de kleren van Ravi. Ama houdt om beurten zijn twee bloesjes omhoog. ‘Kan dit weg?’ vraagt ze met harde stem. Indira schudt haar hoofd. Nee, ze zijn wel niet meer zo nieuw, maar wat moet die jongen anders aan? Morgen is het Surya Pongal, de dag dat je nieuwe kleren draagt, maar dat geldt dit jaar niet voor hen.

Uit de emmer van Indira kan ook niets weg. Wat haar te klein is, kan naar Parvati. Maar in de emmer van Parvati vin-

⁸ € 1,50

den ze gelukkig een bloesje waar ze uitgegroeid is en dat tot op de draad versleten is.

‘Deze! Gooi die maar op het vuur!’ Ama’s stem slaat over van blijdschap en Indira brengt het bloesje naar buiten. Om ama een plezier te doen, zegt ze met luide stem tegen Ravi: ‘Dit kan weg!’ en dan gooit ze het bloesje in de vlammen.

Zo vinden ze nog een paar versleten chappals⁹ van apa, een kalender van vorig jaar en een lap die ama eigenlijk gebruikt om mee schoon te maken. Met veel bombarie gooien ama en Indira de spullen op het vuur. Samen dragen ze de rest het huis uit: de twee houten bankjes waar hun kledingemmers op staan, hun slaapmatjes en de toilettafel die ama ooit als deel van haar bruidsschat inbracht. Hij is inmiddels verve-
loos, maar de spiegel glanst volgens ama nog net zo mooi als vroeger.

Parvati heeft inmiddels buiten de rijstpan afgewassen en ama en Indira beginnen met het vegen van hun huis. Indira is nog maar net bezig als haar beste vriendin Gamladewi in de deuropening verschijnt.

‘Vannakam!¹⁰ Ik ga bloemen plukken om onze deur mee te versieren voor Pongal. Hebben jullie al bloemen, of ga je mee?’

Indira strekt haar rug en kijkt naar ama. Hun huis bestaat maar uit één kamer en ze zijn al ver. ‘Mag het, ama?’

‘Ga maar, meisje,’ zegt ama. ‘We zijn al bijna klaar.’

Indira zet haar bezem buiten tegen de muur en Gamladewi steekt een arm door de hare.

‘Ik weet waar we jasmijn kunnen plukken.’

Indira drukt haar arm even. ‘We kunnen ook nog even kij-

9 Slippers

10 Letterlijk betekent vannakam ‘welkom’, maar het wordt gebruikt als groet.

ken of er bloemen aan onze pompoenplant zitten.’

Gamladewi en zij kennen elkaar al zo lang ze zich kan herinneren. Ze weten alles van elkaar en hun levens lopen langs dezelfde lijn, dus ze hoeven elkaar niets uit te leggen. Van hen allebei werken de ouders op de akkers van rijke grondeigenaren. Ze worden opgeroepen als er werk is en voor die dagen krijgen ze een karig loon betaald, maar dat gebeurt maar de helft van het jaar.

Indira’s ouders hebben een klein stukje grond van de grondeigenaar toegewezen gekregen waarop ze hun eigen rijst mogen verbouwen. De ouders van Gamladewi hebben behalve het hun toegewezen stukje land ook een paar bananenbomen waarvan ze mogen oogsten. Als regen en zon elkaar goed afwisselen, kunnen de gezinnen net van hun dagloon en de opbrengst van hun stukje grond leven, maar dan mag er niets misgaan. En bij Indira thuis gaat er nu van alles mis. Gamladewi snapt als geen ander hoe dat voelt.

‘Eerst de jasmijn,’ vindt Gamladewi. ‘Nu is het nog vroeg, met een beetje geluk kunnen we de bloemetjes plukken als ze net open zijn.’

Achter elkaar lopen ze langs het pad dat in de richting van de grote weg voert, Gamladewi voorop. Hun dorpje ligt midden tussen de kokospalmen, ver van alles, ook van het grotere dorp waar het eigenlijk bij hoort. Naar school moeten ze elke dag bijna een uur lopen. Lang heeft Indira gedacht dat het kwaad hun dorp niet zou kunnen vinden, zo goed ligt het verscholen. Tegenwoordig weet ze wel beter.

‘Hier is het.’ Gamladewi staat stil bij een jasmijnstruik die toevallig achter het rijtje bananenbomen groeit waarvan haar ouders mogen oogsten. ‘Nog iets van je vader gehoord?’ Voorzichtig maakt ze de witte bloemetjes los van de struik en

Indira houdt haar sjaal op om ze op te vangen.

Indira schudt haar hoofd. ‘Het is hem boven het hoofd gegroeid, de mislukte oogst, de bruidsschat waarvoor hij een lening heeft afgesloten en toen kwam Angeli’s verloofde ook nog om extra geld vragen voor de eigen zaak die hij wil oprichten. Apa heeft de lening verhoogd met het bedrag dat de bruidegom vroeg en daarna is hij verdwenen.’

Gamladewi knijpt haar lippen samen, maar ze zegt niets.

De volgende morgen wordt Indira wakker van haar oudste zus Angeli, die als eerste opstaat. Als Indira rechtop gaat zitten, ziet ze dat haar zus het laatste water in een kom giet. Zacht zingend wast Angeli zich in de ochtendschemering. Ze wikkelt zich in de prachtige groene sari met gouden versieringen die van ama’s zus is geweest. Voor Angeli is hij nieuw. Voor de spiegel vlecht ze zorgvuldig haar zwarte haar en steekt er dan een streng witte jasmijnbloemen in.

Ama komt overeind van haar mat en ze kijkt in de waterkan die Angeli net heeft leeggemaakt. ‘Indira, haal jij water? Angeli gaat de kolam¹¹ maken.’

Net op het moment dat Indira wat wil zeggen, doet Angeli de deur open. Het eerste morgenlicht valt op haar sari, glanzende haar en stralende gezicht. ‘*Happy Pongal!* Het is het begin van de maand Thai!’¹²

Zo stralend heeft Indira haar zus zelden gezien. ‘Jij ook een gelukkig Pongal gewenst,’ zegt ze. Ze staat op, neemt een lege

11 Versiering van gekleurd rijstmeel die voor de deur gemaakt wordt.

12 De Tamil-kalender wordt gehanteerd in de staten Tamil Nadu en Puducherry in Zuid-India en in Tamil-gemeenschappen in Maleisië, Singapore en Sri Lanka. Daarin loopt de maand Thai van midden januari tot midden februari. Het zou gunstig zijn om in die maand te trouwen.

waterkan op haar heup en gaat de deur uit. ‘Ben zo terug!’

Ze schiet haar chappals aan, die voor de deur staan, en ziet dat hun buurmeisje al bezig is met haar kolam. ‘Vannakam, gelukkig Pongal!’

De waterkraan die Indira’s familie mag gebruiken, is aan de andere kant van het dorp, ver van de straten waar de mensen van de onderste kaste wonen. Op school heeft Indira gehoord dat het kastensysteem in India is afgeschaft en dat het verboden is om erover te praten, maar in de praktijk werkt het nog steeds. De kaste waarin je geboren bent, bepaalt je lot en Indira heeft de pech dat ze in een Dalit-gezin geboren is. Ze behoort tot de kastelozen, de onaanraakbaren. En ook al zijn de wetten veranderd, in het dagelijks leven is alles nog bij het oude. Dus mogen de anderen niet met hen in aanraking komen. Daarom werken haar ouders als arme landarbeiders en is er bijna geen ander werk dat ze mogen aannemen; daarom moeten ze een heel eind lopen naar de gemeenschappelijke kraan voor Dalits, die ver van de huizen van alle andere mensen staat.

Midden in het dorp staat Indira stil voor de tempel en ze zet de kan even op de grond. Wat zou ze graag een offer brengen aan Lakshmi, de godin van het geld, en haar om hulp vragen. Zij alleen kan hun gezin helpen om de enorme schuld af te lossen die op hun schouders rust, nu apa de moed heeft opgegeven.

Verlangend kijkt Indira naar de kleurige beelden op de tempel. Ze zou wel willen, maar een Dalit-meisje mag de tempel niet in. Straks zal ze thuis bloemen leggen bij hun huisaltaar om Lakshmi gunstig te stemmen. Maar of de godin daarnaar luistert...